

Джерела та література

1. Готра О. Історична пам'ять як чинник формування ідентичності. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/90416-Текст%20статті-190066-1-10-20170117.pdf>

2. Двучереченська О. Місце історичної пам'яті у розвитку України як суб'єкта сучасних міжнародних відносин. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268616859.pdf>

3. Нагорна Л. Ідентичність національна. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=identychnist_nacionalna

Кирилюк Владислав

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОНЯТТЯ «ІСТОРИЧНОЇ ПОЛІТИКИ» В «ПОСТРАДЯНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ»

Анотація. У роботі розглянуті результати більше ніж двадцятирічного дискурсу українських та російських істориків та політологів з визначення сутності питання «історична політика». З'ясовано, що за результатами дискурсу позиція українських дослідників виділилася з «пострадянських», охопила усвідомлення власних та навколишніх історичних наративів, розділила афірмативну, дидактичну та аналітичну історіографію. Зазначено, що сучасну дефініцію «історичної політики» визначено Г. Касяновим.

Ключові слова: історична політика, політика пам'яті, пропаганда.

Abstract. The paper overviews the results of more than twenty years of discourse of Ukrainian and Russian historians and political scientists to determine the essence of the issue of «politics of history». It was found that according to the results of the discourse, the position of Ukrainian researchers stood out from the rest of «post-Soviet» ones, due to emerging awareness of their own and neighbor countries' historical narratives, the division of affirmative, didactic and analytical historiography. It is noted that a modern, thorough definition of the «politics of history» in Ukrainian humanities was defined by G. Kasianov.

Keywords: historical policy, memory politics, propaganda.

У кожній демократичній державі завжди існують різні уявлення про ідеал та цілі історичного розвитку суспільства, і різні версії історичної пам'яті та історичної політики конкурують між собою. У дослідженні численних механізмів формування історичної пам'яті Новітнього часу й історичної політики увага в основному приділяється вивченню викладання історії в школі і шкільних підручників історії. До проблематики політики пам'яті примикає область досліджень публічної історії, яка, з одного боку, вивчає механізми трансляції історичних уявлень в публічному просторі (в шкільній освіті, медіа, мистецтві, комемораціях тощо), а з іншого боку, шукає способи репрезентації академічного знання в публічній сфері. Відповідно, істориками та політологами

незалежних країн, території яких раніше входили до складу СРСР, у процесі дискурсу протягом кількох десятиліть були запропоновані й обговорені дефініції та зміст поняття «історичної політики» та «політики пам'яті».

Зрозуміло, історіографія не могла пройти і повз топонімічні війни, війни навколо пам'яті останніх десятиліть. Останнім часом посилюється дискурс особливості перейменувань, перегляду історичної політики держави в умовах декомунізації. Саме «пам'ятева» історіографія найбільше схильна до тенденції ототожнювати історію та пам'ять. Тож тема є актуальною.

Ще в 1990-х рр. московськими політологами було зазначено, що теперішній період розвитку держав Східної Європи, Росії та України зокрема, складає четвертий етап перехідної держави і дає нам перший досвід щодо такого її різновиду, як пострадянська держава [2, с. 54–64]. Російські автори відразу очікували взаємного впливу історії на політику в цих суспільствах [6]. Поняття «пострадянський» закріпилося, а через близькість інформаційного простору країн колишнього СРСР, як мінімум до 2014 р., можемо говорити й про єдиний дискурс щодо питань: що таке національна пам'ять, що є історична політика, і, головне, якою має бути ця політика.

«Орієнтована на пам'ять історіографія є особливий випадок більш загальної категорії історіографії, яку можна назвати афірмативною, тобто тією, що стверджує, тому що її головна мета полягає в тому, щоб затвердити і звеличити певну традицію або групу, чия історія й досвід вона вивчає», – погоджується низка українських авторів [1; 4]. Орієнтована на пам'ять історіографія була ще в 1990-ті рр. визначена українськими дослідниками як версія «вульгарного» розуміння історії. Такій історіографії характерна тенденція до міфологізації пам'яті у політичних цілях [1].

Тобто, така історіографія свідомо виконує функцію консолідації та зміцнення певного суспільства – народу, нації, держави, політичної чи релігійної групи. Оскільки ця функція збігається з подібними завданнями колективної пам'яті, формується «шлюб» пам'яті, історії, політики. Схожою з афірмативною є попередній досвід давньої дидактичної (повчальної) історіографії за формулою Марка Теллія Цицерона: «*Historia magistra vitae est*». Проте дидактична історіографія вимагає аналізу історії для розуміння її «уроків», то ж дає основи для аналітичної історіографії [4, с. 121].

Утім історіографія пам'яті виключно сфокусована на виконанні вимог держави. На думку А. Ковалева, «ідеальний варіант історичної політики» – це вільне співіснування афірмативної й дидактичної історії з аналітичною, у якій перші дві не претендують на прерогативи аналітичної історії (визначення історичної правди), а остання має бути вільна у своїх рефлексіях з приводу двох перших (аналіз пропагандистських наративів, зокрема у власній країні). Залежно від «коливань історичної політики» ці форми історіографії можуть бути й у стані диспропорції [5, с. 35].

За результатами цих тривалих дискусій у 2018 р. Георгієм Касьяновим була видана книга з історичної політики кінці ХХ ст., що підбила підсумки під думками багатьох авторів з питань визначення та сутності цього поняття. Він запропонував дефініцію, яка є найбільш повною на сьогодні в історичній науці: «історична політика – це комплекс культурно-просвітницьких та наукових

заходів певної ідеологічної спрямованості, націлений на формування певних історичних уявлень про минуле, закріплених у масовій історичній свідомості певної соціальної групи» [3, с. 26–27].

Отже, у процесі дискурсу 1991–2018 рр. в українській науці відбулося відокремлення від решти «пострадянського» дискурсу, вироблення усталеної, чіткої дефініції «історичної пам'яті», усвідомлена різниця між історією повчальною й політичною та історією аналітичною, проаналізовані

різноманітні наративи української та сусідських «офіційних історіографій». За результатами дискурсу Г. Касьяновим було сформульовано дефініцію та сутність історичної політики в Україні та навколишніх країнах.

Тож які рекомендації можна вивести для наступних дослідників, якщо основна частина справи вже зроблена попередниками? Необхідно звернутися до першоджерел, а також відступити від огляду виключно державних акторів, натомість розглянувши історичні наративи, які сповідуються провідними політиками України. Далі необхідно визначити, які з них стали частиною партійної довготривалої політики, а які залишилися декларативними. Прикладами можуть бути повідомлення у ЗМІ про участь партійних діячів у комеморативних заходах, виступи лідерів партій, програмні документи.

Джерела та література

1. Ільин М. В., Меловіль А. Ю., Федора Ю. Б. Основні категорії політичної науки. *Поліс*. 1996. № 4.
2. Жуков В. И., Краснов Б. И. Общая и прикладная политология: учеб. пособ. Москва: МГСУ; Изд-во «Союз», 1997. 992 с.
3. Касьянов Г. PastContinuos: Історична політика 1980–2000-х. Україна і сусіди. Київ, 2018. 222 с.
4. Касьянов Г. В. Історична пам'ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять. *Український історичний журнал*. 2016. № 2. С. 118.
5. Ковалев А. М. Предмет, закони і категорії політики як науки. *Політичні науки*. 1998. № 5.
6. Политическая система и политическая жизнь общества. Лекції по курсу «Політологія» / под ред. В. Ф. Калины. Москва: БИ, 1991. 54 с.

Заболотний Євгеній

Донецький національний університет імені Василя Стуса

«ВІДЕОБЛОГ «ІСТОРІЯ БЕЗ МІФІВ» ЯК СУЧАСНА ПРОТИДІЯ ІДЕОЛОГЕМІ «БРАТНІЙ НАРОД»

Анотація. У роботі зроблено акцент на важливості формування української відеоблогосфери, зокрема з історичної тематики. На прикладі деяких сюжетів каналу